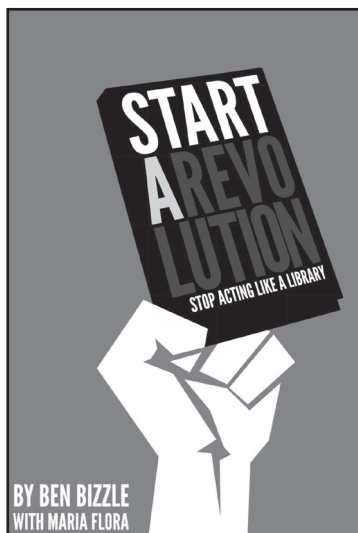

(Marketing)forradalom a könyvtárban

A 2015-ben az American Library Association kiadásában megjelent *Start a Revolution: Stop Acting Like a Library* című könyv gyakorlati útmutatóul kíván szolgálni mindazoknak, akik a marketing eszközeivel szeretnének új lendületet adni a könyvtáraknak. Szerzője, Ben Bizzle az arkansasi Craighead County Jonesboro Public Library IT-munkatársaként és a könyvtár kreatív csapatának tagjaként egyes szám első személyben beszéli el könyvtárak sikertörténetét, melyből megtudhatjuk, hogyan nőtt a könyvtár forgalma több mint kétszeresére, elektronikus szolgáltatásai letöltéseinek/megtekintéseinek száma több mint háromszorosára 2009 óta a technológiai újítások (új honlap, mobil weboldal) és az újszerű marketingeszközök (óriásplakát, moziban vetített hirdetés, YouTube-videók) hatására. Nem véletlen a 2009-es évszám: egyrészt a könyvtár tudatosítani kívánta, hogy a gazdasági válság idején a közösség erőforrásként tekinthet rá, ehhez pedig növelni kellett a láthatóságot, másrészt a válság miatt a reklámköltségek alacsonyabbak lettek, amit mindenképpen érdemes volt kihasználni. Az áttörést 2012-es nagy sikerű óriásplakát- és YouTube-kampányuk hozta, amely internetes mémmé vált és több díjat is hozott a könyvtárnak.

A könyvet esettanulmányként is olvashatjuk, hiszen a benne szereplő példák mind egy konkrét könyvtárból származnak – ám a szerző szándéka szerint az általa leírt tanácsok univerzálisak, bárki meríthet belőlük. A mű felépítése azokat a területeket tükrözi, amelyeket a Jonesboro Public Library „forradalmasított”, így terítékre kerül a honlap és a mobil weboldal kérdése, a szociális média, végül a hagyományos

BIZZLE, Ben

Start a revolution : stop acting like a library / Ben Bizzle with Maria Flora. - Chicago : ALA, 2015. - XII, 194 p. : ill. ; 23 cm
ISBN 978-0-8389-1267-6

marketingfelületek használata. Közjáték gyanánt olvashatunk a könyvtár videós kampányairól is, noha a szerző elismeri, hogy a mozgóképes anyagok leforgatása és szerkesztése nagyságrendekkel több munkával jár, mint a grafikai anyagok készítése. A mű a döntéshozók meggyőzését megkönnyítő összegző fejezettel és arra való buzdítással zárul, hogy mi, a könyv olvasói is kezdjük el a saját forradalmunkat.

A (marketing)forradalom kiindulópontja az az alapvetés, hogy a könyvtár a közösséget szolgálja, és úgy tud minél több embert elérni, ha lebontja a falait és tudatosítja, milyen egyszerű szolgáltatásokat kínál – nemcsak helyben, hanem távolról is, az okostelefonunkon keresztül pedig a zsebünkben is ott lapul. A szolgáltatásokat, legyenek azok bármilyen egyszerűek, reklámozni kell, mégpedig minden lehetséges médiumon keresztül, amelyet az emberek használnak. A régi felületek (újság, rádió, televízió, plakátok, szóróanyagok) már nem elegendők erre a célra. Jelen kell lenni az interneten, a közösségi oldalakon, de az utcán, a moziban, a tekepályán vagy akár az óvodában is. Ahhoz, hogy a könyvtár által közvetített üzenetet ne nyomja el a reklámzaj és az áradó hírfolyamok, minél egyedibb, szellemes, akár meghökkenítő, de egyúttal minőségi tartalommal kell felhívni magunkra a potenciális használók figyelmét. Természetesen mindez pénzbe kerül: a Jonesboro Public Library például évente 12 000 dollárt költ óriásplakátok bérlésére, vagy 2600 dollárt a facebookos hirdetésekre, nem is beszélve arról, hogy az elmúlt években több új pozíciót is nyitottak marketinges és grafikus területen. A marketingre éves büdzsénk csupán 1–2 százalékát fordító könyvtáraknak és fenntartóknak szemléletváltásra van szükségük: rá kell ébredniük, hogy nagyobb befektetés nélkül óhatatlanul csökkenni fog könyvtárunk látogatottsága.

A könyv első fejezetei a honlap és a mobil weblap kialakításával foglalkoznak. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a munkát érdemes szakemberre bízni (a korszerű reszponzív, azaz a képernyő méretéhez automatikusan alkalmazkodó honlapok szerkesztése amúgy is összetett feladat), és olyan súllyal kezelni, mintha a könyvtárnak egy új részlegét terveznénk meg, amely a nap 24 órájában üzemel. A könyvtár honlapja ugyanis ma már fontosabb, mint maga a fizikai tér. Az elavult és igénytelen honlap rossz benyomást kelt, olcsóságot, elhanyagoltságot, rossz szolgáltatásokat feltételez. A jó honlap ezzel szemben felhasználóbarát módon strukturált, könnyen áttekinthető, informatív, letisztult, a képek és a szöveg pedig megfelelő arányban állnak egymással. Fontos, hogy a szöveg legyen egyszerű, közérthető, a képek pedig legyenek áttekinthetőek és meséljenek el egy történetet. Ezek az állítások részben maguktól értetődőek – a könyv viszonylag kevés nívómot nyújt ezekben a fejezetekben. Amit mégis érdemes lehet kiemelni, az az úgynevezett „három kattintásos szabály” (legyen bármely információ megtalálható három kattintással), az „F” alakú elrendezés (vizsgálatok bizonyítják, hogy ilyen mintázat szerint olvassuk a képernyőt), a katalógusnak a lap tetején rögzített gyorskeresője, a digitális szolgáltatások (például adatbázisok, e-könyv- és zeneletöltés) könnyed elérhetősége, vagy a rendezvények véletlenszerű diavetítéssel való reklámozása. Elengedhetetlen a szűrhető, listaszerűen elrendezett rendezvénynaptár is, amely online regisztrációt tesz lehetővé a kiválasztott rendezvényekre. Bár a szerző szorgalmazza az így megadott személyes adatok adatbázis-építésre és

direkt marketinges célokra történő használatát, de szükség lenne az adatkezelés szabályaihoz értő jogi szakember együttműködését is kérni.

A szociális médiával foglalkozó fejezetek is hasonlóan gyakorlatias szellemben íródtak. A Facebook esetében például tudatosítani kell, hogy az emberek nem tájékozódásra használják a felületet, hanem arra, hogy jól érezzék magukat, szórakozzanak vagy megható posztokat olvassanak. A működési mechanizmus lényege a pozitív megerősítés. Emiatt a Facebook algoritmus azokat a posztokat teszi csak be valakinek a hírfolyamába, amelyek közlésvért az interakciók száma alapján a felhasználó közeli ismerősének ítélik, illetve amelyek posztok sok megosztást, lájkot és hozzászólást kaptak – enélkül a legjobb bejegyzés is jó eséllyel láthatatlan marad. Ha a könyvtárunk Facebook-profilját üzemeltet, úgy kell tehát eljárnia, hogy minél jobban megragadja a figyelmet, érzelmi-eg megérintsen, reagálásra és továbbosztásra késztesse, és állandóan jelen legyen a közösség életében. Rengeteg kép, kevés szöveg, informális tónus, egy reggeli informatív és egy esti humoros vagy könnyed poszt – mindez nyerő stratégiának bizonyulhat. Természetesen azon lehet vitatkozni, hogy a könyvtár Facebookos népszerűségének fenntartásához, a célközönség igényeinek kiszolgálásához a napi cicás képek posztolásán keresztül vezet-e mindenképpen az út...

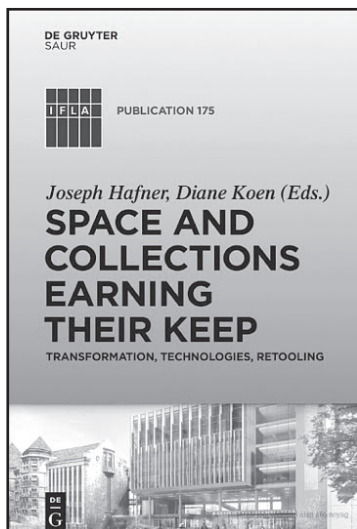
A fizetett Facebookos hirdetések működtetésével foglalkozó fejezet részletesen leírja, hol, mit és hogyan kell beállítani, hogy a könyvtár profilja vagy egy-egy rendezvényt reklámozó posztja minden Facebook-felhasználó számára látható legyen egy bizonyos földrajzi körzeten belül, ezáltal pedig remélhetőleg növekedjen a könyvtár követőinek száma. A gyorsan avuló konkrétumok miatt azonban éppen ez a fejezet lesz néhány év múlva a legkevésbé használható a könyvből.

Ami a hagyományos reklámfelületeket illeti, a szerző saját példájukon keresztül azt sugallja, ideje nagyban gondolkodni. Persze az immár hagyományos könyvjelzők, kitűzők, tollak, képeslapok és plakátok egyedi és minőségi megtervezésébe és a könyvtár falain kívüli terjesztésébe is érdemes sok energiát fektetni, vagy a Jonesboro Public Library ötlete nyomán fül-dugókat és vicces sörlátéteket is gyártathatunk. Fel-fűzhetjük reklámkampányunkat minden évben egy adott tematikára vagy stílusra, megkönnyítve ezzel saját munkánkat és erősítve a könyvtár brandjét is. A Jonesboro Public Library meghökkenítő óriásplakát-kampányáról lett ismert (az egyik plakátjuk például

nagy betűkkel hirdeti, hogy Dumbledore meghal az 596. oldalon, egy másik az „örült macskás nő” toposzára rájátszva jelenti ki, hogy a romantikus regények olcsóbbak, mint a macskák), emellett a helyi mozival is szerződésben állnak, így minden film előtt levetik a könyvtár önironikus reklámszpotját, amely a telemarketingesek tenyérbemászó stílusában adja elő, hogy a könyvtárban minden szinte ingyen van...

Az a forradalom, amiről a szerző beszél, nagyrészt az általuk követett a humoros, sőt komolytalan stílusnak köszönhető. Eredményeik azt igazolják, hogy ha a könyvtár képes és hajlandó viccet csinálni saját magából is, felkelti az emberek figyelmét egy olyan intézmény iránt, amelyet begyepesedettnek és unalmasnak könyveltek el, és újrapozicionálja azt a közösség életében. Közhely, de a jó reklámkampányokhoz jó ötletekre és pénzre van szükség. Le lehet-e másolni tehát a könyvben bemutatott marketingstratégiákat? A kreativitás sajnos nem tanulható; ami pedig a pénzt illeti, a könyv ugyan ad tippeket arra is, hogy kevés pénzből hogyan tudunk boldogulni (például egyetemi hallgatókat alkalmazhatunk gyakornokként grafikus munkákra, vagy a helyi újságnak sajtómegjelenésért cserébe mindig ingyen rendelkezésére állhatunk nyomdakész cikkekkel vagy interjúszereplésekkel), illetve hogy hogyan próbáljuk meggyőzni a döntéshozókat több forrás biztosításának szükségességéről (a megtérülési mutatókkal és a közjóra való hivatkozással), mégis felmerül a kérdés, mennyire megvalósíthatóak ezek az ötletek mondjuk magyar viszonyok között. Az azonban könnyen belátható, hogy a könyvtárak megújulásához részben a marketingen keresztül vezet az út. Ha magunkévá tesszük azt a szemléletet, hogy a könyvtár a közösséget szolgálja, akkor ezt az üzenetet el is kell juttatni hozzájuk: a könyvtár digitális kapuja lehet egy jó honlap, a városban és a virtuális térben megjelenő üzenetek pedig felhívják a figyelmet gyűjteményünkre és rendezvényeinkre, és azt a képet erősítik, hogy az embereknek egy korszerű, de emberarcú (könnyed, humoros, segítőkész) intézménnyel van dolguk, amely jelen van a közösség életében. Mindezt pejoratívan fordíthatjuk úgy is, hogy a könyvtár fut a használói után, de érdemes inkább úgy tekinteni, hogy a falak lebontása és a 21. századi médiumok használata azt eredményezi, hogy a könyvtár „el tudja adni magát” és ismét a közösség szerves része, a közösségi élet egyik központja lehet.

Szabó Piroska

Space and collections earning their keep : transformation, technologies, retooling / ed. by Joseph Hafner and Diane Koen. - Berlin : De Gruyter Saur, cop. 2016. - VI, 209 p. : ill. ; 24 cm. - (IFLA publications ; 175.)

ISBN 978-3-11-046197-8

Változó funkciók, átalakuló könyvtári terek és gyűjtemények

A helyhiány már az alexandriai könyvtárban is felütötte a fejét – a 20. század közepétől pedig becslések szerint 16 évente megduplázódott a szakkönyvtárak állománya. Ma azonban a megváltozott használói szokások és a fizikai mellett (helyett?) a digitális gyűjtemények ugrásszerű gyarapodása nem feltétlenül újabb és újabb raktárak építését, inkább szemléletváltást követelnek a gyűjteményközpontú könyvtártól a használókörzpontú könyvtár felé. Ahogy a gyűjtemények elektronikusává válnak, új lehetőségek nyílnak meg a könyvtári terek használatára, hiszen apasztással, a gyűjtemény átrendezésével vagy külső raktárba helyezésével egyszerre kezelhető a helyhiány és a feleslegesség problémája. Eközben a 21. századi könyvtáraknak új szerepeket, új funkciókat kell felvenniük, a szó szoros értelmében teret kell adniuk a használóiknak, hogyha meg akarják tartani őket. A cél tehát kettős: a tereknek és a gyűjteményeknek is meg kell újulniuk, megőrizve az értéküket és a vonzerejüket a használók számára.

A változó könyvtári terek kérdése már több mint egy évtizede foglalkoztatja a szakmát. 2014-ben az IFLA-kongresszus előtt a Könyvtári Épületek és Felszerelés Szekciója és a Szerzeményezés és Gyűjteményfejlesztés Szekciója kétnapos konferenciát szervezett Párizsban – ennek szerkesztett változata jelent meg a kötetben. Az IFLA 175. kiadványaként 2016-ban megjelent, színes képekkel gazdagon illusztrált és számadatokat is közlő kötet 12 esettanulmányt és egy kerekasztal-beszélgetést tartalmaz, amelyek különböző könyvtárépítési, -átépítési vagy -átrendezési projekteket mutatnak be a világ minden tájáról. Jelen könyvismertető keretei között sajnos nincs lehetőség minden fejezetre kitérni, ezért elsősorban az általános tendenciákat kívánom bemutatni, nem mellőzve azért a gyakorlati példákat sem.

A kötetben szereplő könyvtárak között több könyvtártípus is képviselteti magát. Legkönnyebb helyzetben talán a felsőoktatási könyvtárak vannak, hiszen a hallgatók előszeretettel használják ezeket a tereket egyéni és csoportos tanulásra. Az egyik esettanulmány adatai szerint: míg a québeci egyetemi könyvtárban a látogatottság és a használat rekordokat döntöget, a kölcsönzések száma körülbelül az egyharmadára esett vissza az elmúlt 10 évben, az állomány közel felét pedig nem kölcsönözték ki az elmúlt 20 évben. Nemcsak a használók tartanak igényt inkább elektronikus formában a könyvekre és a folyóiratcikkekre, de már maga a könyvtár is az e-dokumentumokat preferálja, gyarapítási keretének 83%-át ezek előfizetésére/beszerzésére költötte 2015-ben.

A tudományos diskurzus elektronikus folyóiratokra való áttevődése, a

Google-generáció megváltozott információkeresési és tanulási szokásai, a könyvtárak oktatási szerepe (kutatásmódszertani és könyvtárhasználati foglalkozások, tutorálás), illetve a kutatást segítő szerepe (embedded librarianship, data librarianship) egyaránt új tereket követelnek, a meglévő könyvtári terek új-fajta kialakítását vonják maguk után. A könyvben tárgyalt projektekben közös, hogy előzetes igényfelmérés után a felsőoktatási könyvtárak csendes és „hangos” tanulótereket, csoportszobákat, oktatótermeket hoztak létre, számos számítógépes munkaállomással és hosszú, esetenként 24 órás nyitva tartással. Jellemzően a referenz gyűjtemények estek az átalakítások áldozatául, ahogy a tájékoztató pultot is több helyen megszüntették, helyette konzultációs szobát alakítva ki. Mondani sem kell, hogy alapkövetelmény (a kávézón kívül) a jól működő wifi és a szélessávú internetkapcsolat. Az egyetemi könyvtárak legkorszerűbb technológiával (pl. interaktív tábla, videokonferencia-terem, 3D-nyomtató stb.) való felszerelése pedig azt a célt szolgálja, hogy a diákok versenyképes szaktudással felvértezve kerüljenek ki a munkaerőpiacra. Az új funkciókhoz természetesen úgy szabadult fel hely, hogy a ritkán használt állományrészeket (minimális apasztás után) a campuson belül tömör raktározással helyezték el vagy külső raktárba szállították. A kötetben két tanulmány is tárgyalja az egyetemi könyvtárak konzorciumainak közös tárolóraktár-építési projektjeit, az együttműködések típusait és a legfőbb kihívásokat.

A felsőoktatási könyvtárak útja az egyetemen belüli együttműködés, illetve a tanulás, oktatás, kutatás támogatása – a közművelődési könyvtáraknak ezzel szemben mindig az adott közösség igényeihez alkalmazkodva kell megújulniuk. A kreativitásnak és kezdeményezőkézségnek itt nagyobb jelentősége van, hiszen az elkerülhetetlen funkcióváltásra számtalan megoldás, jó gyakorlat is elképzelhető. A kötet legérdekesebb fejezetei a különböző települési könyvtárak átépítési/átrendezési projektjeit mutatják be, és igazolják, hogy akár kisebb átalakításokkal milyen sokat ki lehet hozni egy addig átlagosan, jellegtelenül berendezett és közepes látogatottságú közkönyvtárból. A malmói könyvtár adatait idézve körülbelül csupán a látogatók egyharmada kölcsönöz, kétharmaduk más célra használja a könyvtárat. De mire? Ezt kell megértenünk, hogy megújíthassuk a könyvtári tereket és gyűjteményeket.

Nem hangsúlyozható elégszer, hogy a könyvtár a 21. században nem elsősorban a gyűjteményével tudja magához vonzani a használóit, hanem közösségi tér-

ként, olyan akadálymentes, befogadó helyként, amit az emberek a magukénak érezhetnek. A szakirodalomban már általános a közművelődési könyvtárak közösségfejlesztő és hely-teremtő funkciójának előtérbe állítása. Jelen kötetben elméleti háttérként említésre kerül a szociológus Ray Oldenburg „harmadik hely”-fogalma, amelyet 1989-es művében (*The Great Good Place*) dolgozott ki, és amelynek könyvtári értelmezése azóta számos publikációt szült. Lényege, hogy az otthon és az iskola/munkahely után a közösségi tereket tekinthetjük életünk harmadik színterének, ahol találkozhatunk, kapcsolatokat ápolhatunk, beszélgethetünk. Ily módon az ilyen terek (kávéházak, klubok, akár könyvtárak) a civil társadalom és a demokratikus diskurzus zálogai, egyúttal erősítik egy társadalmon belül a gyenge kapcsolatokat és növelik a társadalmi kohéziót, illetve a társadalmi tőkét.

A könyvtár hely-jellegét szárazza funkciókra az úgynevezett dán négy teres modell (Danish Agency for Library and Media, 2010), amelyre több tanulmány is hivatkozik a kötetben, s amely a következő tereket különbözteti meg: az inspiráció, a tanulás, a találkozás és az alkotás tere, ezeket pedig megfeleltethetjük bizonyos könyvtári funkcióknak, így a könyvtár lehet kulturális központ, tudásközpont, közösségi tér és az aktív kikapcsolódás helyszíne.

Végezetül több tanulmány közösségi központokként, csomópontokként (community hub) jellemzi a könyvtárakat. E modell azt szorgalmazza, hogy a könyvtárak vegyék fel a szociális szolgáltató központok funkcióit is, és minden lehetséges módon legyenek a helyi közösség segítségére (pl. egészségmegőrzés, üzleti tanácsadás, álláskeresés stb.), amellet, hogy találkozóhelyet és támogatást biztosítanak a legkülönbözőbb csoportoknak.

Közös ezekben a megközelítésekben, hogy a passzív, gyűjteményközpontú könyvtárat felváltja bennük az aktív, összekötő, hozzáférést adó, teret adó, kísérletező, élményeket adó, kulturális programokat nyújtó, olvasást fejlesztő, digitális szolgáltatásokat biztosító, részvételi könyvtár eszménye, amely kortárs igényeket kiszolgáló komplex művelődési intézményként valósítható meg. Sokféle igényre sokféle térben sokféle szolgáltatást kell nyújtanunk – és fenntartani a használók érdeklődését. Ideális esetben a használó minden látogatásakor valami új élményt kap a könyvtártól. Felújításkor/átalakításkor nekünk kell eldöntenünk az épület adottságait és a közösség igényeit figyelembe véve, hogy hogyan ültetjük a gyakorlatba a víziókat, és hogy milyen hangsúlyokkal pozícionálnánk újra könyvtárunkat:

közösségi nappaliként vagy éppen az élethosszig tartó tanulás központjaként. Abból a kérdésből érdemes kiindulnunk, hogy mi mindent szeretnének a használóink csinálni a könyvtárban (olvasni, várni a buszra, beszélgetni, hangszerezen próbálni, pingpongozni, nyelvet tanulni, barkácsolni stb.), és ennek megfelelően formálni a tereket, átrendezni a gyűjteményeket. Az átalakítás során görgős asztalokkal és székekkel, paravánokkal rugalmasan alakítható tereket teremthetünk, de arra is gondolnunk kell, hogy minél többféle ülőalkalmatossággal szereljük fel a könyvtárat (puffok, karosszékek, egymással szembe fordított fotelek csoportmunkához vagy beszélgetéshez stb.). Mint azt az egyik esettanulmány szerzője leszögezi, az állományasztatás után megcsappanó állványok ugyan sok könyvtárosban az üresség érzetét kelthetik, de nem szabad félni az üres terektől, hiszen azokat a használók fogják megtölteni étellel, a rendezvények pedig tartalommal.

A következőkben az egyes esettanulmányokban szereplő könyvtárak nevesítésével emelnék ki néhány jó gyakorlatot. A melbourne-i városi könyvtárakban például a szabadpolcos terek a tipikus könyvesbolti enteriőrt követik, azaz legfeljebb 160 cm magas állványokat használnak, melyeknek oldalsó részén lehetőség van az új könyvek kiemelésére, a kényelmes ülőbútorok és az intuitív, tematikus elrendezés (pl. irodalomtudomány a szépirodalom mellé helyezése) pedig a minél hosszabb időzést, böngészést szolgálják. A legnagyobb fiókkönyvtárban lévő többfunkciós közösségi terek (előadóterem, hangstúdió, játéktér, barkácsterem, a teraszon futballpálya, kivetítő) minden elképzelhető szabadidős programnak otthont tudnak adni. Mindezt az olyan partnerkapcsolatok, szinergikus együttműködések egészítik ki, mint például az egyik fiókkönyvtár és a vele egy épületben működő családsegítő szolgálat kapcsolata, ami lehetőséget ad a gyermekneveléssel kapcsolatos könyvek kihelyezésére, illetve egy padlásszoba biztosítása hat hónapos ösztöndíjra a város jóvoltából egy-egy helyi írónak, amihez természetesen irodalmi felolvasóestek kapcsolódnak. A rengeteg rendezvény miatt a melbourne-i könyvtárak közösségi animátorokat is alkalmaznak, de a könyvtárosoknak is érteniük kell a rendezvényszervezéshez, a közösségi médiához, ahogy a kreativitás és a vállalkozó szellem is elengedhetetlen. Az átalakuló könyvtárosi szerepeket erősíti az a tapasztalat is, hogy a bevezetett RFID-alapú önkiszolgáló kölcsönzés nem feleslegessé tette, hanem felszabadította az olvasószolgálati könyvtárosokat, akik ezáltal érdemi interakciót folytathatnak az olvasókkal.

A növekvő lélekszámú Melbourne-ben a városfejlesztési koncepció részeként a könyvtárak felújítására, sőt új könyvtárak építésére is jelentős forrás állt rendelkezésre, így a kortárs építészeti- és belsőépítészeti trendeknek megfelelő, több esetben díjnyertes, zöld könyvtárépületek születtek. Az észak-norvégiai Troms megyében ellenben egy kisebb szabású, három éves projekt keretében újították meg a kistelepülési könyvtárakat 2012 és 2015 között (a települések lakosságszáma 1000 és 10 000 között mozog). A projekt részeként igényfelmérést végeztek, majd workshopokat szerveztek a könyvtárosok, az önkormányzatok és építészek részvételével. A cél az új enteriőrök megtervezése, illetve a könyvtárak láthatóságának, társadalmi súlyának növelése volt, ami maradéktalanul sikerült: a könyvtáraknak az időszak végére nőtt a látogatottságuk, sőt, új csoportokat is tudtak magukhoz vonzani. A kulcsszó a rugalmasság volt, így például az egyik könyvtárban alkóvszerű fülkéket alakítottak ki, ahol csendes olvasásra vagy skype-olásra is van lehetőség a többiek zavarása nélkül; egy másik könyvtárban óriási baldachinos ágyra emlékeztető alkotmányon játszhatnak vagy olvashatnak a gyerekek, ami a matracok levételével színpaddá/pódiummá alakítható; egy harmadik könyvtárban a délután együtt lógó, bandázó kamaszok számára képregényolvasót hoztak létre. Mindehhez csupán meg kellett kérdezni a használókat, hogy mit szeretnének csinálni a könyvtárban és milyen lenne ehhez az ideális környezet.

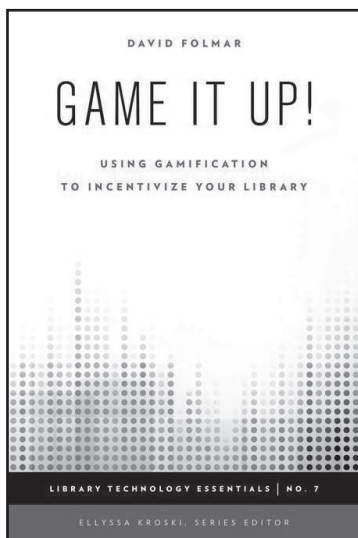
Utolsó példaként a Roubaix-i Városi Könyvtár példáját emelhetjük ki. A 300 000 kötetes állományú könyvtár a 100 000 lakosú Roubaix-t, Franciaország egyik legszegényebb városát szolgálja ki négy szinten, 2500 négyzetméteren. 2014 és 2016 között az igények feltérképezése után a könyvtárról is egy új térképet alkottak, és a pincétől a padlásig átrendezték az épületet. Összhangban a „könyvtár mint látható és olvasható tudásarchitektúra” elméletével újrastrukturálták az állományt. A radikális aszisztást követően minden térrész egy bizonyos funkciót kapott, és az annak megfelelő állományrész került oda, így lett például a földszinti „senkiföldjéből” fogadóterem és a felfedezés tere (rendezvényterem, kávézó, digitális gyűjtemények, újságok, magazinok, képregények); az 1. emeleten a felnőttek szépirodalmi gyűjteményét „művészet és szabadidő” tematikájúvá bővítették, egyesítve a könyveket az audiovizuális dokumentumokkal; vagy így alakult ki a felnőtt szakirodalmi szekcióból a 3. emeleten non-fiction „képes vagyok” centrum. Ez utóbbi a nyelvtanuláshoz és az álláske-

reséshez kapcsolódó dokumentumokat is tartalmazza, és nyitott, befogadó térként le kívánja rombolni a könyvtári elitizmus sztereotípiáját. Az átalakítás során végig azt tartották szem előtt, hogy a könyvtárat, a teret és a gyűjteményt egységként kell látni – a használóknak és a könyvtárosoknak is. Nemcsak a tereket és az állományt kellett megmozgatni, de a könyvtárosoknak is mozdulniuk kellett, egyszerre dolgozva a szabadpolcos, a zárt raktári, a virtuális és a külső terekben, mindig készen az alkalmazkodásra, a változásra.

Ezek a tapasztalatok első kézből mutatják meg, hogyan lehetséges sikerre vinni a könyvtárak funkcióváltását, a használóközpontú könyvtár megvalósítását a tér és a gyűjtemény átstrukturálásával. A könyv fő üzenete nemcsak a pozitív példák felmutatása, hanem az új könyvtárak építésére, a meglévők átépítésére vonatkozó nemzetközi irányelvek, útmutatók

létesítésének szorgalmazása. Addig azonban, amíg ilyenek nem születnek, az olvasó haszonnal forgathatja ezt a kortárs trendeket áttekintő, szakirodalmi hivatkozásokkal, igény- és elégedettség-felmérési eredményekkel, költségvetési adatokkal, használati statisztikákkal és képekkel megtámogatott gyakorlatias esettanulmány-gyűjteményt, amely kényszer (megszorítás) szülte átrendezéseket és nagy költségvetésű könyvtárépítési projekteket egyaránt bemutat Skandináviától Afrikáig. E széles merítés, illetve a mai könyvtárügy égető kérdéseit egységben látó szemlélet mindenképpen a könyv erényére válik, amely így a könyvtárépítéssel és -berendezéssel, illetve a gyűjteményszervezéssel foglalkozó kollégáknak és a könyvtárak stratégiáját meghatározó intézményvezetőknek és döntéshozóknak egyaránt ajánlható.

Szabó Piroska

FOLMAR, David

Game it up! : using gamification to incentivize your library / David Folmar. – Lanham : Rowman & Littlefield, cop. 2015. – XIII, 133 p. : ill. ; 23 cm
ISBN 978-1-4422-5335-3

Játsszunk a könyvtárban!

A játékosítás (gamifikáció) lényege a játékok és játékelemek alkalmazása az élet számos területén; a célja a tevékenységek érdekesebbé és eredményesebbé tétele. Remekül alkalmazható az oktatásban, kulturális területeken és irodai környezetben egyaránt.

A kötet bemutatja, hogyan használhatók a játékosítási technológiák az olvasók bevonására, illetve a könyvtárosok motiválására, és segítséget nyújt a könyvtári arculat megtervezéséhez is. Vázolja az interaktív oldalak szerepét az információs műveltség megszerzésében.

A könyv hét nagyobb fejezetre tagolódik. A szerző először röviden ismerteti a játékosítás fogalmát és céljait: hogyan lehet tanulást segítő- vagy motivációs eszköz, miként nyilvánulhat meg benne a flow-élmény, milyen jutalmak szerezhetőek meg a segítségével (jelvények, kítettetések, pontok, ranglisták, stb.), kitér a játékkészítői gondolkodás alapelveire, felsorolja az egyes markánsan elkülönülő játékos típusokat. Leírja az egyes játékelemek tervezését, a játékosok azonosításának módjait, a visszajelzések kezelését, vázolja a hibalehetőségeket, a kommunikációs csatornákat, hangsúlyozza a közösségi élmények szerepét. Áttekinti a rendelkezésre álló eszközök és alkalmazások széles körét: a már létező játékközpontokat, az avatár megalkotását, a megszerzhető kítettetések, jelvények tervezését, a webes játékkervező szoftvereket. Esettanulmányok keretében példákat hoz fel a már létező játékokra felsőoktatási- és közkönyvtárakban.

A könyv terjedelmének legnagyobb részét egy útmutató teszi ki, amely részletesen bemutatja a játékosítási projektek megvalósításának fázisait: hol kezdjük, melyek a tervezési folyamat lépései, ide tartozik pl. térkép a könyvtárhoz, jutalmak tervezése, a játékosok meghatározása, a játékszabályok ismertetése, a könyvtár felfedezése és együttműködés a közösségekkel, folyamatábra a játékmenethez, további alternatívák. De olyan konkrét eseteket is tárgyal, mint az olvasószolgálat játékosítása vagy a közösségi oldalak, blogok, saját honlap, QR-kódok használata a játékok népszerűsítésére és folyamatos követésére. További lehetőségeket is válasz a visszajelzések regisztrálásához: lájkok, játékos térképek, e-mailek, játékerősítők, stb.

Részletesen bemutatja az egyes játéktípusokat és játékelemeket úm. kiterjesztett valóság, „húsvéti tojások” (bizonyos parancsok, billentyűkombinációk hatására előbukkanó rejtett poénok, kisebb játékok, meglepetések az adott programban), többféle – tableten és okostelefonon is használható – játékkészítő programot szemléltet folyamatábrákkal, rövid leírásokkal, használati utasításokkal.

Az előrejelzések alapján egyértelműen kijelenthető, a jövőben egyre nagyobb igény mutatkozik a játékosított alkalmazásokra az üzleti életben és a kulturális szektorban egyaránt.

A könyvben ismertetett játékkészítő alkalmazások az alábbi oldalakon érhetőek el:

www.gamasutra.com (játékkészítői közösségi- és híroldal, főleg UX design és kiterjesztett valóság témakörben);

www.samcroft.co.uk (közösségi alkalmazás-fejlesztő oldal, ennek segítségével készült a librarygame.co.uk oldalon található könyvtári játék is);

www.aurasma.com (az oldal fő profilja a kiterjesztett valóság, ehhez kapcsolódóan saját kampányokat építhetünk fel);

www.yoyogames.com (bemutatja a 2D-s játékok készítését lépésről lépésre, részletes útmutatókkal, ehhez kapcsolódó képzésekkel);

www.cousera.org (az oldal oktatási célú játékok, oktatóprogramok készítéséhez nyújt segítséget);

www.pixelprospector.com (ez olyan játékkészítő oldal, ahol maguk a játékkészítők is versenyezhetnek egymással a saját fejlesztéseik alapján);

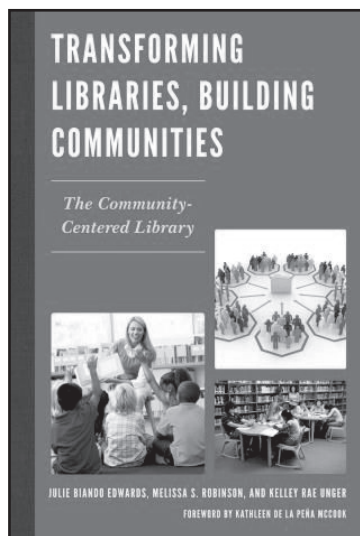
www.currentlab.art.org (ezen az oldalon játéktervező kártyák segítségével alkothatunk webes játékokat);

www.opengameart.org (játékkészítő oldal tematikus fórumokkal, mely kiterjedt online közösség is egyben).

A felsorolt honlapok által létrehozható, kifejezetten könyvtári környezetben hasznosítható játékok készítéséhez nyújt kreatív ötleteket, átfogó segítséget ez a könyv.

Csikász-Nagy Ágnes

Transforming libraries, building communities : the community-centered library / Julie Biando Edwards, Melissa S. Robinson, and Kelley Rae Unger. - Lanham : The Scarecrow Press, 2013. - XXII, 230 p. ; 23 cm
ISBN 978-0-8108-9181-4

Fókuszváltás – közművelődési könyvtárak közösségépítő szerepben

Napjainkban már közhelyszámba megy, hogy a közművelődési könyvtáraknak el kell mozdulniuk az információszoftártól a közösség tágabb értelemben vett szolgálata felé. Jelen kötetben a szerzők nagy meggyőző erővel bontják ki ezt a tézist, és adnak egyúttal részletes gyakorlati útmutatót arra nézve, hogyan állítsuk a közösséget a könyvtár missziójának középpontjába. Hiszen ha a gazdasági világválság okozta forráselvonások éveiben a könyvtár pusztán az információtechnológiával és a Google-lal szemben határozza meg önmagát, ebben az összehasonlításban óhatatlanul alulmarad, és könnyen rásüthetik a feleslegesség bélyegét. Annak érdekében, hogy a források ne apadjanak el, hogy a döntéshozók és a használók továbbra is hajlandóak legyenek áldozni a közkönyvtárak működtetésére, más keretet kell adni a diskurzusnak, és közösségi térként, a civil párbeszéd és az esélyegyenlőség színtereként, a közösségi és humán tőke sokoldalú fejlesztőjeként, értéktéremtőként, illetve a szociális funkció felvállalójaként érdemes újrapozicionálni a közművelődési könyvtárakat. A három társszerző az egyesült államokbeli Peabody Institute Library (Massachusetts) rendezvényszervezéssel foglalkozó munkatársaként első kézből osztja meg az olvasóval, hogyan vihető sikerre ez a fókuszváltás.

A könyv első nagyobb egysége a közösségközpontú könyvtár elméleti megalapozásával foglalkozik. A fő hivatkozási pontokat az IFLA közművelődési könyvtárakra vonatkozó 2004-es irányelvei, illetve a Kretzmann és McKnight által 1993-ban kidolgozott úgynevezett értékalapú közösségfejlesztés (Asset-Based Community Development, ABCD) modellje jelentik. Ez utóbbi a közösségfejlesztést nem egy felülről indított kváziszolgáltatásként tételezi, melynek során kívülről meg lehet oldani a helyi problémákat, hanem egy alulról építkező, az értékeket, erőforrásokat, készségeket, lehetőségeket feltérképező, majd egymással összekötő folyamatként, amelynek a közösség tagjai is aktív részesei. Az ABCD folyamatában a könyvtárak fontos szereplők, de egyben maguk is a közösség értékei, erőforrásai közé tartoznak. Green és Haines (2012) nyomán a szerzők hétféle értéket/tőkét különböztetnek meg, ezek a szociális-, humán-, kulturális-, pénzügyi-, környezeti- és fizikai tőke. A szerzők a könyv egésze során párba állítják ezeket a tőkefajtákat a közösségközpontú könyvtár különböző tevékenységi területeivel, így például a pénzügyi ismeretekről szóló workshopok növelik a humán- és a pénzügyi tő-

két, a könyvtárudvarban kialakított közösségi kertek a szociális-, a humán- és a környezeti tőkét építik, a kölcsönözhető szerszámok pedig a közösség fizikai tőkéjét erősítik. A példák sora hosszasan folytatható, de könnyen belátható, hogy ideális esetben ezek az erőforrások egymást erősítik, az egyéneket és rajtuk keresztül az egész közösséget építik, adott esetben szinergikus együttműködések jönnek létre, amelyek katalizálni tudják a közösség fejlődését, és akár az egész környéket képesek (újra) felvirágoztatni. Természetesen ehhez nem árt az a fajta közbizalom és optimizmus, amely az Egyesült Államokban jóval természetesebb, mint Közép-Kelet-Európában: hit abban, hogy mindenki értékes és hozzátesz a közösséghez, és hogy összefogva megoldhatjuk a problémákat. A közösségközpontú könyvtárakat mindenestre mindvégig át kell, hogy hassa a hit a könyvtár életet megváltoztató erejében.

A könyvtárak központi költségvetési forrásainak csökkenése az Egyesült Államokban együtt járt a helyi finanszírozás arányának növekedésével – a helyi igényekre, a helyi közösségre való fókuszálás így nemcsak egy szép eszme, de a könyvtár konkrét anyagi forrásaival is egyenes arányban áll, hiszen a sikeres közösségépítés, az elégedett használók adományokat és helyi adóforintokat hozhatnak a könyvtárnak, ami a pusztta fennmaradás és a további fejlődés záloga is lehet.

A könyv második nagyobb egységének fejezetei azokkal a gyakorlati lépésekkel foglalkoznak, amelyek kijelölik a közösségközpontú könyvtárak működtetésének kereteit. Terítékre kerül a források allokálása, a hálózatépítés, a partnerkapcsolatok ápolása, a pályázás és a rendezvényszervezői mentalitás. Mindezekhez a tevékenységekhez ki kell lépni a komfortzónánkból és el kell hagyni a könyvtárat, ami természetesen többletmunkával és -idővel jár. Ezen feladatok elismeréséhez akár új küldetésnyilatkozatra és új munkaköri leírásokra lehet szükség. Érdemes nemcsak a könyvtár jelenlegi munkatársaira, de a minket támogató könyvtárhasználók lelkesedésére is építeni, akár „könyvtárbarátok köre”, akár alapítvány megszervezésében, akár önkéntesek bevonásában gondolkodunk. Keressük a kapcsolatot különböző helyi intézményi partnerekkel (iskolákkal, civil szervezetekkel, egyházakkal, múzeumokkal, vállalkozásokkal stb.), jelöljük ki közös célokat, közös projekteket! Legyünk jelen a település közéletében és közigazgatásában (közmeghallgatások, lakossági fórumok, kulturális és egyéb bizottságok és köztestületek), de ne csak a „fontos

emberek”, és vezéregyéniségek társaságát keressük a könyvtár pecsenyéjét sütögetve, hanem próbáljuk elérni a marginalizált csoportokat is, amiben szintén támaszkodhatunk intézményi partnereinkre (szociális munkások, egyházak, civil szervezetek stb.). Az ápolott kapcsolatok egy idő után egy hálózatot hoznak létre, amelyben a könyvtár sokszor csak összekötő szerepet tölt be egyéb szereplők együttműködésének elősegítésében. A kapcsolatépítésben a személyesség kikerülhetetlen; ha ezt elismerjük, akár ki is használhatjuk a személyes kötődéseket, kapcsolati hálókat, de ezek mellett is elengedhetetlen a proaktív fellépés és további kapcsolatok kezdeményezése.

A szerzők arra buzdítanak, hogy mondjunk igent minden helyi igényre rezonáló együttműködési projektekre és rendezvényötletra, minden egyéni vagy intézményi felajánlásra – a részleteket ráérünk kidolgozni később, a lényeg az, hogy a közösség meglévő erőforrásai és kreatív energiái ne vesszenek kárba. Ezen energiák szinte önműködően vihetik előre a könyvtár és a közösség fontos ügyeit, így például a „könyvtárbarátok köre” vagy a diákokból álló ifjúsági tanácsadó testület átveheti egyes rendezvények szervezését, vagy egész reklámkampányokat vagy jótékonyági vásárokat bonyolíthatnak le – helyettünk. Ezen a ponton nyugtázhathatjuk, hogy jóval több erőforrás rejlik a közösségben, mint elsőre gondoltuk volna. Minél több lelkes szövetségest tudunk az oldalunkra állítani, annál inkább megerősödik a könyvtár pozíciója a közösségben, és egy öngerjesztő folyamat eredményeképpen a közösséget központba állító könyvtár maga is a közösség központjává válik. Bármilyen rendezvény vagy szolgáltatás ötlete merül is fel, a források elosztásának újragondolásával, a megfelelő pályázat megtalálásával, önkormányzati támogatások elnyerésével, akár helyi adóemelés kikényszerítésével (sic!), közadakozásból vagy önkéntesek munkájával, de a közösségért elkötelezett könyvtár és a könyvtárárt elkötelezett közösség meg fogja valósítani, ha igazán fontosnak itéli.

A kötet harmadik nagyobb egysége azokkal a feladatokkal foglalkozik, amelyeket egy közösségközpontú könyvtárnak fel kell vállalnia. Ezekben a fejezetekben a szerzők sorra veszik, hogyan lehet a könyvtár a civil cselekvés fóruma és a diskurzus agorája, a fenntarthatóság fellegetvára, a közösség kulturális lenyomata, a sokféleség színtere és a kisebbségi csoportok segítőtje, művészeti központ, népegyetem, s végül, de nem utolsósorban az ifjúság védője és szószólója. A szerzők minden fejezetben számos példát hoznak sikeres könyvtári projektekre, elsősorban az Egyesült Álla-

mok területéről, a fejezetek végén pedig gyakorlati tanácsokkal látják el az olvasót, hogyan is valósítsa meg mindezt a saját könyvtárában. A következőkben terjedelmi okokból csak néhány ötlet, gondolatmenet felvillantására van mód. Így például a demokráciára nevelésben a könyvtár közreműködhet a választási regisztráció lehetővé tételével, közéleti témájú filmklubok szervezésével, vagy éppen azzal, hogy helyet ad politikai jelöltek közötti nyilvános vitáknak. Ide tartozik a rászorulóknak információellátása és különböző szociális ügyek felkarolása is, például ételosztás szervezése az iskolai szünetben vagy a könyvtárakban fel-felbukkanó hajléktalanok szociális munkásokkal való összekötése. Ami a következő szempontokat illeti, a fenntarthatóság hívószava nemcsak zöld könyvtárépületet, illetve környezettudatosági és környezetvédelmi programokat jelent, de az elfelejtett javító-szerelő készségek újratanulását (szabásvarrás, ezermesterkedés), vagy a helyi vállalkozások és innováció segítségét is (például helyi találmányok kiállításával). A helyi kulturális identitást erősítheti a különböző helytörténeti gyűjtemények mellett akár egy saját oral history archívum. A kisebbségek és a hátrányos társadalmi helyzetűek számára a könyvtár egy biztonságos hely lehet, a bevándorlóknak pedig kapu a közösségbe való beilleszkedéshez: szép példa erre a King County Library System (Washington), ahol tizenévesek segítenek felkészülni a bevándorlóknak az állampolgársági vizsgára, így mindenki kölcsönösen tanulhat a másiktól. Ez a kölcsönösség minden olyan viszonylatban meghatározó, ahol egy hátrányos helyzetű használóról van szó: nem passzív „ügyfélként” segíti őt a könyvtár, hanem olyan programokat hoz létre, hogy ő is adhasson másoknak és érezhesse, hogy ő is értékes tagja a közösségnek. A részvételiségnek ez a kultúrája a közösségközpontú könyvtárak művészeti projektjeiben is jellemző: ezekben a használó nemcsak befogadó, de alkotó is (például kreatív írás- vagy képzőművészeti kurzusok résztvevőjeként), emellett a könyvtár teret és bemutatkozási lehetőséget ad a helyi művészeknek. A kulturális tökélet erősítő, előremutató kezdeményezés a helyi múzeumokba szóló (nem névre szóló) bérletek kölcsönzése, ami a már említett intézményi együttműködésekben nőhet ki. A közösségközpontú könyvtárak népművelő, ismeretterjesztő minőségükben sem elitisták, a hagyományos előadások mellett

lehetővé teszik, hogy az emberek a könyvtár falain belül egymástól tanuljanak, illetve hozzáférést biztosíthatnak olyan hardverekhez és szoftverekhez, amelyekhez a felhasználó amúgy nem jutna hozzá (kép- és videoszerkesztés, 3D nyomtatók stb.). Végezetül: a fiatalok segítőkjeként a könyvtár fejlesztő és nevelő, sőt sorsfordító szerepben van, amikor a fent felsorolt szempontokat egyesítve a civil elköteleződést, a környezettudatosságot, az információs műveltséget, a tudást és a kreativitást egyaránt erősíti, vagy éppen minden erejével támogatja a hátrányos helyzetű vagy fogyatékkal élő fiatalokat. A nyári olvasótáboroktól a házi feladatban való segítségig a könyvtárak már számos jó megoldással álltak elő, amelyeket a tippet követve mi is a gyakorlatba ültethetünk. A lényeg az, hogy a fiatalokban ne csak „a jövő adófizetőit” lássuk, akiket valahogy „le kell kötni”, hanem ismerjük el, hogy most is értéket jelentenek a közösségnek.

Összefoglalva az eddigieket, a közművelődési könyvtárak feladata a 21. században is az, mint alapításkor volt: a szabad hozzáférés, a közművelődés elősegítése, a jól informált állampolgárok megteremtése. Ha közösségközpontú könyvtárként kívánnak megújulni, ezeket az alapelveket ki kell egészíteni a szociális funkció felvállalásával és elmélyítésével, a közösségi szerep- és felelősségvállalással. A közösségközpontú könyvtár nem passzív szórakoztatóközpont, hanem olyan intézmény, amelynek elsődleges célja az, hogy a mai technicizált világban személyesen is összekösse az embereket és többféle nézetnek demokratikusan teret adva tágítsa a látókörüket. Szélsőségesen inkluzív tér, amely a közösség minden egyes tagját egyaránt el kívánja érni, függetlenül azok érdekérvényesítő képességétől. A közösségi kapcsolati háló szorosabbra fűzésével, a szociális tőke építésével pedig hídszerepet is be tud tölteni különböző érdeklődésű és státuszú emberek között. Az elitizmus és a pusztán tartalomszolgáltatás helyett a részvételiség, a kölcsönösség és a tartalomelőállítás jegyében rajzolhatók ki tehát a közösségközpontú könyvtár szolgáltatásai, amelyek megvalósításához ebből az optimista kicsengésű könyvből számtalan ötletet meríthetünk.

Szabó Piroska